

LES DRASSANES DE BARCELONA EN TEMPS D'ALFONS EL BENIGNE I DE PERE EL CERIMONIÓS

JOSEFINA MUTGÉ I VIVES

En el segle XIV, a Barcelona, es portaren a terme obres arquitectòniques civils i religioses de gran envergadura. Entre les primeres poden comptar-s'hi les drassanes, en l'edificació de les quals hi van intervenir els reis. Estudiarem aquí l'obra de la drassana de Barcelona, és a dir del lloc destinat a la fabricació i conservació de les naus i els seus ormejos, i ho farem durant els regnats d'Alfons el Benigne (1327-1336) i de Pere el Cerimoniós (1336-1387).

La construcció de la drassana de Barcelona va ser iniciada per Pere el Gran (1276-1285), fora de la muralla de la Rambla, en direcció a Montjuïc. Va fer bastir un edifici rectangular, tancat pel fons i pels costats i obert cap al mar.¹

L'any 1322, la drassana de Barcelona era considerada com una de les més importants, ja que hom deia que hi tenien cabuda prop de 25 galeres alhora.²

1. Capmany y de Monpalau, Antonio de, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona* (reedició anotada, 3 vols.), vol. 1, p. 45, Cámara Oficial de Comercio y Navegación, Barcelona, 1961-1963; Pi y Arimón, Andrés Avelino, *Barcelona antigua y moderna* (2 vols.), I, p. 354-355, Imprenta Tomás Gorchs, Barcelona, 1854; Bofarull i Sans, Francisco de, *Antigua marina catalana*, «Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», vol. VII, p. 3-124, Barcelona, 1901; Carreras i Candi, Francesch, *La ciutat de Barcelona*, dins *Geografía General de Catalunya*, p. 611, Barcelona; idem, *Los dreganes barcelonines. Sos inventaris y restauració*, p. 9, Táber, Barcelona, 1928; Ainaud, J., Gudiol, J., Verrié, F.P., *La ciudad de Barcelona* (2 vols.), CSIC, Madrid, 1947 («Catálogo Monumental de España», I, p. 78); Florensa, Adolfo, *Las atarazanas de Barcelona*, «Revista Nacional de Arquitectura», vol. XIII-142, p. 15-17, Barcelona, 1953.

2. Capmany. *Memorias*, I, p. 45-46.

Contribució d'Alfons el Benigne a les drassanes de Barcelona

La contribució d'Alfons el Benigne a les drassanes de Barcelona va consistir en la iniciació de la coberta. Al començament del seu regnat, el 21 d'octubre de 1328, va ordenar que a tal fi hi fossin invertits els diners que es recollissin procedents de les multes imposades a aquells que practicaven el comerç amb Orient, la qual cosa estava prohibida.³ El rei va encomanar al llavors drassaner Arnau de Cornellà la feina de dirigir l'obra de l'esmentada coberta, i li va assignar un salari de 1.000 sous barcelonins anuals, que podia retenir de qualssevol diners que atribuïssin a les seves mans a causa de les esmentades multes.⁴ Aquesta fou la intenció del Benigne, bé que no va passar d'intenció perquè fou molt poc el que es va fer durant el seu regnat en la coberta de la drassana de Barcelona.

Per altra banda, ens consta documentalment que, en temps del rei Alfons, la manca de coberta de la drassana de Barcelona no era l'únic problema que aquesta tenia: tot l'edifici, en general, necessitava reparacions. Així ho demostra el fet que, en una ocasió, el Benigne va manar a Arnau de Cornellà, drassaner, que fes desmuntar una de les galeres velles, de les més petites que hi hagués a les drassanes de Barcelona, i amb les fustes i els claus fes reparar les portes de l'esmentat edifici.⁵

Contribució de Pere el Cerimoniós a les drassanes de Barcelona

Ja des del començament del seu regnat, l'any 1336, Pere el Cerimoniós va assignar a l'obra de les drassanes de Barcelona l'import de les multes pecuniàries de tots els consolsats de mar de la seva sobirania.⁶ Però, a més d'això, imitant el seu predecessor, es va preocupar d'anar conservant l'edifici amb els escassos mitjans de què disposava: les galeres que ja no servien per navegar, desmuntades. El 26 de setembre de 1368, va manar a Pere Sacosta, llavors batlle general de Catalunya i conservador de les drassanes de Barcelona, que fes desfer una galera vella i la utilitzés per arreglar els desperfectes que hi havia als estables del palau de la reina i a les drassanes barcelonines.⁷

Però l'afer que més inquietava Pere el Cerimoniós era el de portar a terme la coberta de les drassanes. I per tal que es complís indefectiblement la seva reial ordre de 1336 d'invertir en l'esmentada coberta les multes pecuniàries d'aquells que practicaven el comerç prohibit, i es recollís una important quantitat de diners, el 26 de febrer de 1352 va prometre que:

3. Ed. Bofarull i Sans, op. cit., p. 80-81, doc. núm. 13; Garcia i Sanz, A., *Història de la marina catalana*, p. 80, Aedos, Barcelona, 1977.

4. Arxiu de la Corona d'Aragó (a partir d'ara ACA), Cancelleria (Canc.), registre (reg.) 505, f. 198r (1328, octubre, 17. Barcelona).

5. ACA, Canc., reg. 502, f. 146r (1333, desembre, 31. Calataiud).

6. Llibre del Consolat de Mar, manuscrit de València, privilegis, cap. 13. Citat per Garcia i Sanz, Arcadi, *Història de la marina catalana*, p. 80 i nota 12.

7. ACA, Canc., reg. 1546, f. 44 v-45 r (1368, setembre, 26). Ed. Madurell i Marimon, Josep Maria. *Pere el Cerimoniós i les obres públiques*, «Miscel·lània Finke d'Història i Cultura Catalana» [«Analecta Sacra Tarraconensia», vol. XI, p. 390, doc. 14 Barcelona, 1935]. L'autor, a la regesta del document esmentat, diu que la fusta de la galera vella es va aplicar només a la restauració del palau de la reina, però si ens fixem en el text llaurat veurem que també fou utilitzada per adobar la «drassana» de Barcelona.

—Ningú seria absolt de pagar les multes en què hagués incorregut per haver navegat a les terres prohibides a practicar el comerç amb els infidels, sense llicència.

—Si, per atzar, algú era dispensat de la prohibició a canvi d'una certa quantitat de diners, tres quartes parts d'aquests diners serien reservats també per a l'obra de la drassana.

Així mateix, el rei va manar al batlle general de Catalunya i al veguer de Barcelona que, pagats els seus salaris i les despeses inherents als seus càrrecs, lliuressin a l'obra de la drassana les quantitats de 2.000 sous barcelonins cadascun. El procurador general de Catalunya també estava obligat a contribuir amb 4.000 sous a l'obra de la drassana. I, de la mateixa manera, ho haurien de fer amb diverses quantitats els consols de mar, el mostassà de Barcelona i els jurats. Finalment, s'invertirien en l'esmentada obra els diners de les multes imposades a causa dels crims comesos a la ribera de Barcelona i a altres llocs de Catalunya.⁸

Amb tot això, Pere el Cerimoniós volia que la drassana de Barcelona fos restaurada i acabada ràpidament.

Una prova més que la drassana de Barcelona estava cada vegada més enrunada la tenim en el fet que el 28 d'octubre de 1376, des de Barcelona, el rei Pere va manar al seu conseller i tresorer, Pere Savall, que lliurés alguns diners al drassaner Bertran Sala a fi que fossin invertits en la renovació o reparació d'algunes portes i finestres de les drassanes de Barcelona, ja que les galeres que estaven situades a la vora d'aquelles es malmetien en gran manera.⁹

Carreras Candi¹⁰ ens diu que Pere el Cerimoniós va tenir la intenció de canviar totalment la situació de les drassanes barcelonines, i que va pretendre ubicar-les enfront del Pla d'en Llull, a la muralla de Llevant. Els consellers de Barcelona consideraven que aquest nou lloc no era apropiat i van aconseguir del rei que en desistís.

Malgrat les bones intencions del monarca, fins a l'any 1378 fou molt poc o res el que es va fer en l'obra de la coberta de la drassana de Barcelona. Per tirar l'afer endavant, va ser necessària la intervenció del Consell de la ciutat. En l'any que acabem d'esmentar, els consellers deien a Pere el Cerimoniós que: «com la dita daraçana vostra, senyor, no sia coberta e per açò les galees estiguen dins aquella, a sol e a vent e a pluja, perquè són dins breu temps consumides e destruïdes, e en temps de pluies no s'hi pusch a obrar per obs que fos»¹¹

En efecte, no va ser fins a partir de l'any 1378 que es va produir la reparació i es va iniciar la coberta de la drassana de Barcelona. El 9 de juny de 1378 es van signar uns acords entre Pere el Cerimoniós i els consellers de la ciutat, que en aquell any eren Pere Terreny, Galceran Marquet, Guillem Ferrer, Bernat Serra i Pere de Gualbes. Aquests acords foren disset, els quals es poden resumir de la següent manera: la ciutat voluntàriament oferia 10.000 florins d'or d'Ara-

8. ACA, Canc., reg. 1321, f. 51r-52r (1352, febrer, 26). Cinc anys més tard, Pere el Cerimoniós confirmà i ratificà totes i cadascuna de les assignacions fetes per ell a les drassanes i tots els emoluments i drets que li corresponien «pro factis aut ratione maris, citra et ultra mare», i va designar Huguet Cardona com a rebedor i distribuïdor de tots aquests diners, per tal d'invertir-los en l'obra de les drassanes (ACA, Canc., reg. 1403, fol. 59v (1357, febrer, 1. Saragossa).

9. ACA, Canc., reg. 1546, f. 59r (1376, octubre, 28. Barcelona).

10. Carreras i Candi, *Les drassanes*, p. 9. Vegeu també Florensa, A., op. cit. p. 17.

11. ACA, Canc., reg. 933, f. 82v. Citat a Carreras i Candi, *Les drassanes*, p. 9; Florensa, op. cit., p. 17.

gò, amb la condició que el rei n'ofereís 7.000 més. La suma de les dues quantitats serviria per emmurallar, vallejar, enfortir i cobrir la drassana de Barcelona, cap a Montjuïc. La coberta de l'esmentada drassana es faria amb pilars, arcs de pedra i teulades, segons s'havia començat a fer en temps de Pere el Gran, besavi del Cerimoniós.

Els consellers també van demanar al rei que convindria que es construïssin unes botigues per tenir-hi els ormejos, les armes i altres aparellaments necessaris per a les naus, i que hi hagués uns llocs aptes on hi poguessin treballar els remolers i altres operaris de les drassanes.¹²

Com hem vist, la ciutat va oferir la quantitat de 10.000 florins d'or d'Aragó, a pagar dins dels set anys primer vinents, a raó de 1.429 florins, 2 sous i 3 diners cada any. Els obtindria del residu de l'assignació de les impositcions corresponents als censals i violaris de la ciutat. Els consellers de Barcelona van demanar al rei que els 7.000 florins d'or que ell ofrenava els pagués també al llarg dels propers set anys. Aquests 7.000 florins procedirien dels diners obtinguts amb motiu de les multes pagades per aquells que havien practicat el comerç amb Orient.¹³

Els consellers volien que quedés ben clar que si el rei deixava de fer alguna paga d'aquells florins, la ciutat ja no estaria obligada a donar res més fins que el rei satisfés allò que havia deixat de pagar.¹⁴

També van demanar al Cerimoniós que proposés a la Diputació del General si volia col·laborar en l'obra de la coberta de les drassanes.¹⁵ En aquests capítols es feia constar que tot allò que fos obtingut del General o d'altres deixes també seria invertit en l'obra de la drassana i seria deduït de les quantitats aportades pel rei i per la ciutat, a prorrata.¹⁶ Sembla, però, que la Diputació no va arribar a contribuir en l'obra de la drassana.

La necessitat de recaptar els diners oferts pel rei, d'una banda, i per la ciutat, de l'altra, va portar com a conseqüència la creació d'un nou càrrec: els consellers de Barcelona van demanar al rei que, junt amb ells, volgués elegir una persona idònia que, cada any, recollís tot el numerari i engegues l'obra de la coberta de la drassana.¹⁷ Els consellers volien que l'esmentada persona jurés: 1. Que no invertiria en l'obra de la coberta de la drassana ni un diner de la ciutat si no n'havia invertit també un del rei; 2. Que no esmerçaria els diners destinats a l'obra de la drassana en res més que no fos la dita obra; i 3. Que sempre que els consellers li ho demanessin, els hauria de mostrar l'estat dels comptes. Aquesta persona podria designar-ne d'altres per portar a terme l'edificació i seria l'encarregada de pagar els salaris a tots els treballadors.¹⁸

Per tal que la coberta de la drassana durés força anys, els consellers volien que, en endavant, el drassaner jurés en presència del batlle de Barcelona que la mantindria «estanya», és a dir, en bon estat, i per aconseguir-ho volien que

el rei hi destinés 1.000 sous barcelonins anuals, a percebre sobre uns béns segurs.¹⁹

Els consellers de Barcelona van aprofitar l'ocasió de la signatura dels acords que comentem per manifestar al rei que si ell o la reina o els primogènits deixaven de pagar els impostos de la ciutat, aquesta deixaria de contribuir així mateix a l'obra de la drassana.²⁰

En el cas que els 17.000 florins no fossin suficients per portar a terme l'obra, el municipi de Barcelona ja no hi hauria d'afegir res més i seria el rei qui tindria l'obligació d'acabar-la.²¹

Finalment, fou acordat que la ciutat de Barcelona podria tenir les seves galeres a cobert de les drassanes reials, sense cap impediment ni del rei ni dels drassaners.²²

Al marge d'aquests acords que Pere el Cerimoniós va establir amb els consellers de Barcelona, ens consta documentalment que el monarca procurava obtenir més diners per poder cobrir la drassana barcelonina. Vegem-ne uns exemples:

El 9 de novembre de 1378, el rei manava al drassaner Bertran Sala que totes les naus i eixàrcies que ja no fossin bones per navegar les vengués en entant públic i que invertís la quantitat obtinguda en obres i reparacions de la drassana.²³ Un mes més tard i amb la mateixa finalitat, el rei va vendre tots els drets que tenia en els molins d'Andreu Malla i de Bertran Sa-muntada.²⁴ Poc després, el 13 de juliol de 1379, Pere el Cerimoniós comunicava al drassaner que donava per a l'obra de la drassana totes les naus que ja no servissin per navegar, no obstant les assignacions que prèviament hagués fet sobre aquestes naus.²⁵ I, fins i tot, el 3 d'abril de 1380, el rei manava al drassaner Bertran Sala que fes desmuntar la galera reial grossa, anomenada Santa Maria del Mar, que ja era vella, i que lliurés la seva fusta per a la drassana que s'estava cobrint. El rei va prendre aquesta determinació pel que fa a la galera Santa Maria del Mar malgrat haver-la concedit anteriorment als fra-menors per a l'obra de la seva església, atès que quan feu aquesta concessió als esmentats fra-menors oblidà que el 13 de juliol de 1379 havia atorgat a l'obra de la drassana totes les galeres velles que s'hi custodiaven.²⁶

Malgrat tots aquests esforços, es va arribar a l'any 1380 i encara no havia estat possible acabar de portar a terme la coberta de la drassana de Barcelona, la qual cosa preocupava molt al rei quan pensava en la utilitat i importància que tindria una vegada enllestida.

A fi que Pere el Cerimoniós pogués veure aquest somni convertit en realitat, els consellers barcelonins van consentir que l'impost que la ciutat exigiria, amb permís del rei, per edificar la Llotja de la ciutat fos invertit en la construcció

12. ACA, Canc., reg. 933, f. 82r-86v. Ed. Capmany, *Memorias*, II, doc. 209, p. 309-313, i citat a I, p. 46; Bofarull i Sans, *Antigua marina catalana*, p. 24.

13. ACA, Canc., reg. 933, f. 82r-86v (capítol I). Cf. Carreras i Candi, *Les dreçanes*, p. 10.

14. ACA, Canc., reg. 933, f. 82v-83v (capítol 2).

15. ACA, Canc., reg. 933, f. 83v (capítol 4). Cf. Carreras i Candi, *Les dreçanes*, p. 10.

16. ACA, Canc., reg. 933, f. 83v (capítol 4).

17. ACA, Canc., reg. 933, f. 84r (capítol 5).

18. ACA, Canc., reg. 933, f. 84r (capítol 5).

19. ACA, Canc., reg. 933, f. 84r-v (capítol 7).

20. ACA, Canc., reg. 933, f. 84v (capítol 8).

21. ACA, Canc., reg. 933, f. 84v-85r (capítol 9).

22. ACA, Canc., reg. 933, f. 85r (capítol 10); Capmany, *Memorias*, I, p. 46 i II, doc. 209, p. 309-313.

23. ACA, Canc., reg. 1546, f. 61v (1378, novembre, 9. Barcelona).

24. ACA, Canc., reg. 1546, f. 62r (1378, desembre, 8. Barcelona).

25. ACA, Canc., reg. 1546, f. 64v-65r (1379, juliol, 13. Barcelona).

26. ACA, Canc., reg. 1546, f. 67r-v (1380, abril, 3. Barcelona).

de la coberta de la drassana. La quantitat que hi seria destinada seria la de 1.000 florins d'or.²⁷

Gràcies a aquest ajut econòmic, l'obra de la coberta de la drassana va avançar. Així ho demostra un document publicat per Madurell,²⁸ consistent en una carta del rei, datada el 6 de maig de 1381, dirigida a Pere Terreny, doctor en lleis i conseller de Barcelona. En aquesta carta, el monarca s'alegrava de l'acabament en el proper mes d'agost de la coberta de la meitat de la drassana. A més, el rei donava instruccions a Pere Terreny per a la continuació de l'obra, dient-li que al mig de la drassana hi deixés un «pati cel».²⁹ Pocs mesos més tard, el primer de març de 1382, el Cerimoniós indicava a Pere Terreny les mides que hauria de tenir el pati esmentat: «és assaber, de la longuesa de la popa de les galeas qui són tirades en l'andana jussana fins a la proha de las galeas qui seran en l'andana subirana, haïam determenat e vullam que la dita plaça haia de lonch tot lo larch d'una galea e queucom més, per tal que si allí volien fer fer galeas que's pogués fer e que si les volien mudar del cap de la plaça en l'altre tot lo travers ab arguens, que semblantment se puxe fer».³⁰

Fins a la seva mort, ocorreguda el 1387, Pere el Cerimoniós va continuar dotant econòmicament l'obra de la drassana de Barcelona: el 26 d'abril de 1385 hi va destinar les multes derivades dels impostos del «peç de la farina» i del «porcar el blat».³¹ I el 3 de novembre de 1386 va recórrer als jueus de l'aljama barcelonina, als quals va manar que, cada any, lliuressin al drassaner la quantitat de 400 sous per la festa de Nadal.³²

Quan es va produir la mort de Pere el Cerimoniós, la drassana de Barcelona estava coberta, però l'obra de la drassana no s'havia acabat encara, sinó que va continuar amb els seus successors, especialment amb Joan I.³³

Utilització econòmica de les naus de la drassana de Barcelona

En l'època que ens ocupa, les drassanes de Barcelona eren conegudes també amb el nom de «drassanes reials». Els reis n'eren els amos i senyors i freqüentment disposaven de les naus que hi havia per a les seves intencions particulars. Unes vegades les empraven per fer donacions i favors; altres, per contribuir en la construcció d'algun edifici, etc. En veurem alguns exemples.

Donacions

L'infant Alfons (futur Alfons el Benigne) havia promès al seu germà Pere, comte de Ribagorça i Empúries, que li prepararia dues galeres de les que hi havia a les drassanes barcelonines. Per a això, el 30 de juliol de 1327 va manar

al drassaner Arnau de Cornellà que lliurés a l'esmentat infant Pere les dites dues galeres o bé una galera i un uixer, amb els corresponents remes, cixàrcies, etc.³⁴

Un altre exemple el trobem bastants anys més tard, el 1375: Pere el Cerimoniós, a canvi dels serveis que li havia prestat el noble Guillem de Peralta, li va donar la millor galera, entre les velles recentment reparades que hi havia a la platja de Barcelona, amb tots els seus pertrets.³⁵

Construccions

Les naus velles que ja no servien per navegar eren desmuntades, i les fustes i els claus eren utilitzats per a l'execució d'altres obres arquitectòniques. Hem vist com el Cerimoniós va manar que la fusta de la galera reial Santa Maria del Mar fos emprada per a l'obra de la coberta de la drassana de Barcelona. Fets semblants a aquest els trobarem repetits moltes vegades en temps d'Alfons el Benigne i de Pere el Cerimoniós. Vegem-ne alguns exemples:

A finals de l'any 1329, i a petició dels consellers de Barcelona, Alfons el Benigne els donà un dels uixers vells que hi havia a les drassanes, a fi que fos utilitzat en l'obra del pont del riu Llobregat. El rei manava a Arnau de Cornellà, guardià de les drassanes, que lliurés als esmentats consellers l'uixer que ells preferissin, rebent-ne l'àpoca corresponent.³⁶ Poc temps després, el mateix monarca, a petició del seu germà Joan, Patriarca d'Alexandria, va concedir a Santa Maria de Montserrat i als homes de Monistrol una galera vella desmuntada, a fi d'ajudar a l'obra del pont que en l'esmentat lloc es construïa sobre el Llobregat.³⁷

Al cap de dos anys i mig, Alfons el Benigne, per honor de la Verge i a instàncies dels prohoms de la ciutat de Barcelona, va permetre que els obrers de l'església de Santa Maria del Mar, que s'edificava a la dita ciutat, poguessin fer ús de la galera que fou del genovès Gaspar d'Oria i que es guardava a les drassanes de la Ciutat Comtal.³⁸ Encara el rei Alfons va fer donació d'una altra galera per contribuir en l'obra de Santa Maria del Mar: el 8 d'agost del 1335, manava al drassaner que lliurés al conseller i escrivà reial, Arnau Ballester, la galera que preferís entre les velles que hi havia a les drassanes.³⁹ Ens consta també que el Benigne va cedir una d'aquestes galeres velles per a l'obra del monestir de Pedralbes. Ho va fer a petició de la reina Elisenda, vídua de Jaume II.⁴⁰

Ja en temps de Pere el Cerimoniós, veiem que l'esmentat monarca, el 24 de setembre de 1359, ordenava al drassaner Bonanat Descoll que lliurés antenes, remes, ternals, etc., necessaris per a l'obra del palau reial de Barcelona.⁴¹ En altres ocasions, Pere el Cerimoniós es va valer de naus velles de les drassanes per contribuir en la construcció de la muralla de la ciutat. Així va succeir el 26

34. ACA, Canc., reg. 393, f. 108r (1327, juliol, 30. Morella).

35. ACA, Canc., reg. 1546, f. 56v (1375, maig, 23. Lleida).

36. ACA, Canc., reg. 502, f. 145v (1329, desembre, 29. Calataiud).

37. ACA, Canc., reg. 501, f. 29r (1333, juny, 19. Montblanc).

38. ACA, Canc., reg. 499, f. 55v (1332, juny, 13. València). Aquesta carta havia estat escrita el dia 2 d'abril de 1332 (ACA, Canc., reg. 499, f. 21 r), però fou restituïda a la cúria i esquinçada i se'n feu una de nova, que és la que hem mencionat del 13 de juny del mateix any.

39. ACA, Canc., reg. 503, f. 125r (1335, agost, 8. Barcelona).

40. ACA, Canc., reg. 500, f. 222r (1333, març, 29. Barcelona).

41. ACA, Canc., reg. 1546, f. 4. Ed. Madurell, op. cit., p. 389-390, doc. núm. 13.

27. ACA, Canc., reg. 1270, f. 48v-49r-v-50 r (1381, gener, 10).

28. ACA, Canc., reg. 1272, f. 31. Ed. Madurell, op. cit., p. 387-388, doc. núm. 11.

29. Idem, ibidem.

30. ACA, Canc., reg. 1276, f. 171. Ed. Madurell, op. cit., p. 388-389, doc. núm. 12. Citat a les p. 378-379.

31. ACA, Canc., reg. 1546, f. 75v-76r (1385, abril, 26. Girona).

32. ACA, Canc., reg. 1546, f. 80v-81r (1386, novembre, 3).

33. ACA, Canc., reg. 1914, f. 120v-121v (1390, agost, 6). Vegeu Capmany, *Memorias*, I, p. 47; Carreras i Candi, *Les drassanes*, p. 11.

d'agost de 1362,⁴² data en la qual va donar dues galeres o bé dos uixers per a l'esmentada finalitat; i el 4 d'agost de 1374,⁴³ per a «l'endregament de les puntes i vall del mur de la ciutat», va fer lliurar gran nombre d'arbres de galeres, antenes i altres aparellaments dels que hi havia a les drassanes.

Les drassanes de Barcelona devien ser de les més ben fornides de la Corona d'Aragó, i quan en una ciutat calia equipar alguna nau, els ormejos que aquesta necessitava es demanaven a la drassana de Barcelona. Els fets que narrarem a continuació ho proven.

L'any 1331 el conseller reial, Bernat de Boixadors, havia d'armar sis galeres a la ciutat de València. Per a això, Alfons el Benigne va manar al drassaner barceloní Arnau de Cornellà que lliurés a l'esmentat Boixadors, o bé a Guillem Peu, en nom seu, tots els pertrets que necessités per a les esmentades galeres.⁴⁴

Una altra vegada, per ordre del Benigne, el drassaner de Barcelona, Cornellà, donava a Eiximèn de Vallobar cinquanta remís bons, un gropial o corda gruixuda i 50 o 60 cordes de les que hom emprava per tirar les veles. Tot això estava destinat a armar una galera de la ciutat de Tortosa.⁴⁵ I el 14 de juliol de 1333, des de la drassana de Barcelona, eren enviats remis de 29 pams a la ciutat de València per a una galiota del rei.⁴⁶

El 17 de març de 1362, Pere el Cerimoniós ordenava al drassaner de Barcelona, Bonanat Descoll, que donés al camarleng Olf de Pròxida totes les eixàrcies que li fessin falta per a dues galeres amb les quals havia d'anar a Sicília com a ambaixador.⁴⁷

En el mes de setembre de 1373, el monarca va manar al guardià de les drassanes de Barcelona que, immediatament, lliurés aparellaments de les esmentades drassanes a P. de Guardiola, còmit de la galera sotil nova anomenada Sant Jordi, la qual el rei feia armar per a la defensa de Sardenya.⁴⁸

Per acabar aquesta relació, direm que el 28 de juliol de 1374 el rei Pere donava ordre al custodi de les drassanes, Jaume de Cabanyals, que facilités armes als batlles dels castells de Cervelló i de Montcada, per tal de fornir els seus respectius castells.⁴⁹

Personal de les drassanes de Barcelona

Al capdavant de les drassanes de Barcelona hi havia el drassaner, conegut també amb els noms de custodi o guardià. Aquest càrrec era de designació reial. El 4 de setembre de 1285, Pere el Gran nomenava Bartomeu Roullent com a drassaner de Barcelona, amb l'obligació de residir en el mateix edifici de les

drassanes, per tal de custodiar les galeres reials amb els seus ormejos i fer-ne les reparacions necessàries.⁵⁰

Durant el regnat d'Alfons el Benigne, coneixem els noms de tres drassaners; el més important fou Arnau de Cornellà. El següent Jaume Miquel, i a la mort d'aquest, el 22 de maig de 1333, el va succeir Bartomeu Puig. Aquest personatge havia obtingut de Jaume II la promesa de la concessió d'aquest càrrec i va aconseguir que Alfons el Benigne l'hi ratifiqués a favor seu.⁵¹ Bartomeu Puig no es va mantenir gaire temps en el càrrec, ja que el primer de juliol de 1333 el rei va revocar el nomenament que havia fet a favor seu i va restituir en el seu lloc Arnau de Cornellà.⁵²

Al cap d'un any ja es va produir la mort d'Arnau de Cornellà, i Alfons el Benigne, des de Terol, atinent l'interès manifestat pel seu germà Joan, que ostentava el títol de Patriarca d'Alexandria, envers la persona de Bernat Cervià, ciutadà de Barcelona, va nomenar aquest com a custodi de les drassanes de la ciutat.⁵³

Al costat del drassaner hi havia l'escrivà. Durant el regnat d'Alfons el Benigne, la custòdia i l'escrivania estigueren generalment en mans d'una mateixa persona, bé que hi va haver algun moment en què no fou així; per exemple, el 16 d'agost de 1329, Jaume de Sant Celoni fou nomenat només escrivà de les drassanes reials de Barcelona.⁵⁴

En temps de Pere el Cerimoniós, al capdavant de les drassanes barcelonines van destacar les següents persones: Bonanat Descoll, designat el 5 de novembre de 1358 amb el títol de conservador de les drassanes «*citra et ultra mare*». Aquest títol implicava ser el cap superior de totes les drassanes del Principat, essent els drassaners els seus lloctinents.⁵⁵ Quan va produir-se la seva mort, el 18 de juliol de 1363, va ser substituït provisionalment per Pere Sacosta, batlle general de Catalunya.⁵⁶ El va succeir Jaume de Cabanyals, que va custodiar les drassanes fins al 12 de novembre de 1375, data en la qual fou designat Bertran Sala, altra vegada amb el títol de drassaner.⁵⁷ L'any 1387, el càrrec va passar a mans del seu fill Gabriel, el qual fou guardià de les drassanes ja en el regnat de Joan I.⁵⁸

La realització de l'obra de la coberta de la drassana va portar com a conseqüència la creació d'un nou càrrec: l'obrer o *operarius*. Alfons el Benigne, el 17 d'octubre de 1328, el va fer recaure en la persona del drassaner Arnau de Cornellà.⁵⁹

En temps de Pere el Cerimoniós, la cosa es va anar complicant més: el 26 de febrer de 1352, aquest monarca va designar Guillem Cases, de la casa del rei, com a administrador de l'obra de la coberta de la drassana de Barcelona. Estava autoritzat per llogar treballadors, comprar fustes, pedres, ferro, claus,

42. ACA, Canc., reg. 1546, f. 31r.

43. ACA, Canc., reg. 1546, f. 55v.

44. ACA, Canc., reg. 497, f. 76r (1331, maig, 10. Barcelona). En la mateixa data insistia al drassaner per tal que fes un lliurament a Boixadors de 20 cuirasses, 20 gorjals, 20 capes de ferro, 100 escuts, 4 caixes de carells, 500 llances i 500 dards per a cadascuna de les 6 galeres i 400 remis entre totes (ACA, Canc., reg. 497, f. 79 v) (1331, maig, 10. Barcelona).

45. ACA, Canc., reg. 497, f. 118r (1331, juny, 26. Barcelona).

46. ACA, Canc., reg. 501, f. 46r (1333, juliol, 14. Montblanc).

47. ACA, Canc., reg. 1546, f. 28r (1362, març, 17. València). Vegeu també reg. 1546, f. 19. Ed. Bofarull, op. cit., p. 102-103, doc. núm. 32.

48. ACA, Canc., reg. 1546, f. 53r-v (1373, setembre, 17. Barcelona).

49. ACA, Canc., reg. 1546, f. 55r (1374, juliol, 28. Barcelona).

50. ACA, Canc., reg. 58, f. 108v. Ed. Bofarull, op. cit., p. 79-80, doc. núm. 12. Citat a les p. 23-24.

51. ACA, Canc., reg. 507, f. 181v-182r.

52. ACA, Canc., reg. 507, f. 185v-186v.

53. ACA, Canc., reg. 507, f. 214v (1334, juliol, 1. Terol).

54. ACA, Canc., reg. 505, f. 204v.

55. ACA, Canc., reg. 1546, f. 33v; citat a Bofarull, op. cit., p. 25 i nota 1.

56. ACA, Canc., reg. 1546, f. 33r-34r; citat a Bofarull, op. cit., p. 25.

57. ACA, Canc., reg. 1546, f. 57r; citat a Bofarull, op. cit., p. 25 i nota 2.

58. ACA, Canc., reg. 1912, f. 128; citat a Bofarull, op. cit., p. 25 i nota 3.

59. ACA, Canc., reg. 505, f. 198r-v (1328, octubre, 17).

caix, cordes i altres coses necessaries. Tenia plens poders per demanar i exigir del procurador de Catalunya, del veguer de Barcelona, del batlle general de Catalunya, dels cònsols de mar i dels mostassàs els diners que tots aquests personatges havien de donar per a les obres.⁶⁰ El primer de febrer de 1357, el rei, des de Saragossa, nomenà Huguef de Cardona com a rebedor i distribuïdor dels diners que havien d'invertir-se en l'obra de la drassana.⁶¹

Quan el 9 de juny de 1378 hi va haver els acords entre el rei i el municipi de Barcelona per tal d'accelerar l'obra de la coberta de la drassana, ja hem vist que els consellers van demanar al Cerimoniós que, conjuntament, designessin una persona idònia que es responsabilitzés de la recaptació del numerari ofert pel rei i per la ciutat i d'invertir-lo en la drassana.⁶² A l'any 1379 trobem documentat l'obrer major: Pere Terreny.⁶³ I al 1383 ens apareix un tal Francesc Rispau com a mestre major de l'esmentada obra.⁶⁴

Per sota d'aquests càrrecs, diguem-ne directius, hi havia a les drassanes una munió de persones que hi treballaven. Podem citar els mestres d'aixa o fusters de ribera, que obraven les fustes de les embarcacions; els calafats o constructors de naus, que engalzaven les diverses fustes d'una embarcació mitjançant quitrà i estopa; els remolars o fabricants de rem, etc. Per damunt d'ells hi havia el mestre major, càrrec de designació reial.

Quan Alfons el Benigne va començar a regnar, el mestre major de les drassanes de Barcelona era Reinald de Palau, al qual havia designat Jaume II el 27 de maig de 1315 amb caràcter vitalici. El 27 de desembre de 1327, el rei Alfons va ratificar aquest nomenament.⁶⁵ Uns anys més tard, el 10 de juliol de 1331, des de Barcelona, el Benigne va nomenar Pere Pla com a mestre major de les drassanes de Barcelona, el qual, fins llavors, havia treballat com a calafat.⁶⁶ Quan va produir-se la mort de Pere Pla, el 15 de desembre de 1361, Pere el Cerimoniós el va substituir pel ciutadà de Barcelona Pere Paraier, perquè exercís el càrrec durant tot el temps que el rei volgués.⁶⁷

Dels anys 1385 i 1386 tenim documentat un tal G. Torrent, mestre major d'aixa de les drassanes de Barcelona. El rei va haver de fer una gestió per tal que li fos pagat el seu salari.⁶⁸ Existia també el mestre major dels serradors de fustes d'àlbers i oms per a les galeres. Quan va tenir lloc la mort de Francesc Letona, que ocupava aquest càrrec, el primer de maig de 1378, Pere el Cerimoniós va nomenar per succeir-lo el seu germà, Bartomeu Letona.⁶⁹

A més d'aquests obrers especialitzats, ens diu Bonnassie que a la drassana de Barcelona hi havia tota una rècua de bergants i peons que estava ocupada en treballs d'emergència.⁷⁰

Pere el Cerimoniós tingué sempre cura que a la drassana barcelonina no hi hagués mai manca d'homens. Així ho demostra el fet que el 9 de gener de 1383 comunicués a l'alguatir de les mars de la ciutat de Barcelona que obligués a treballar a les drassanes tots aquells que en fossin requerits pel drassaner Bertran Sala. Els que no obeïssin serien castigats amb una forta multa.⁷¹

Salaris del personal de les drassanes de Barcelona

Tenim algunes notícies documentades sobre els salaris percebuts pel personal de les drassanes barcelonines.

Pel que fa a les retribucions del drassaner, observem que quan el 1285 Pere el Gran va nomenar Bartomeu Roullent perquè ocupés l'esmentat càrrec, li va assignar un salari de 1.000 sous a l'any, a cobrar en tres terminis.⁷² En canvi, en temps d'Alfons el Benigne, el salari del drassaner va passar a ser de 500 sous anuals, igualment pagadors en tres terminis.⁷³

El 12 de novembre de 1375, Pere el Cerimoniós designava Bertran Sala com a drassaner i li comunicava que cobraria el mateix salari que els seus predecessors, és a dir, 500 sous anuals;⁷⁴ però, tres anys més tard, el 10 de març de 1378, en atenció als seus serveis, li va concedir el càrrec de forma vitalícia, i, a més, li va assignar un salari de 800 sous barcelonins, la qual cosa li havia promès el 20 de març de 1377. D'aquests 800 sous, 400 els hi havien de lliurar els prohoms d'Igualada, cada any, per Nadal, amb motiu de la quèstia; 200 els rebria sobre les rendes i drets del castell de Montcada i els restants 200 sobre els emoluments dels lloguers de les eixàrcies i altres aparellaments de les drassanes.⁷⁵

Hem pogut comprovar que succeïa amb una certa freqüència que els drassaners no cobraven regularment els seus salaris o ho feien amb retard. Ens referim a un document datat el 23 de juliol de 1330, segons el qual Alfons el Benigne manava que dels diners destinats a pagar els deutes contrets per Jaume II, fos abonada a Jaume Miquel, pel temps que va actuar de drassaner durant el regnat de Jaume II, la suma de 4.880 sous, a compte de les quantitats que la cort reial li devia:

— pel seu salari, com a guardià de les drassanes de Barcelona, a raó de 500 sous cada any, per espai de 22 anys (entre el 2-10-1299 i l'1-10-1321)..... 11.000 s.

71. ACA, Canc., reg. 1546, f. 70v-71r (1383, gener, 9. Tortosa). Aquesta mateixa ordre el rei la donà al batlle de Barcelona el 25 de febrer de 1383.

72. «nos enim concedimus vobis dare pro vestro salario et labore mille solidos barchinonenses annuatim, per tres tercias, cuiuslibet annis» (ACA, Canc., reg. 58, f. 108v. Ed. Bofarull, op. cit., p. 79-80).

73. El rei deïa a Bartomeu Puig: «nos enim volumus et concedimus vobis quod habeatis et percipiatis quolibet anno, per tres tercias, quingentos solidos barchinonenses» (ACA, Canc., reg. 507, f. 181v-182r).

74. ACA, Canc., reg. 1546, f. 57r.

75. ACA, Canc., reg. 1546, f. 59v-60r (1378, març, 10. Barcelona). Però el 3 de novembre de 1386, per necessitats de la cort, Pere el Cerimoniós va fer un canvi i els 400 sous que Sala havia de cobrar dels prohoms d'Igualada, els cobraria, en endavant, de l'aljama de jueus de Barcelona (ACA, Canc., reg. 1546, f. 81r-v) (1386, novembre, 3. Barcelona).

60. ACA, Canc., reg. 1321, f. 50v-51r (1352, febrer, 26. Barcelona).

61. ACA, Canc., reg. 1403, f. 59v (1357, febrer, 1. Saragossa).

62. Vegeu més amunt, notes 17 i 18.

63. ACA, Canc., reg. 1546, f. 62v-63r (1379, gener, 8. Barcelona).

64. ACA, Canc., reg. 1546, f. 71v-72 r (1383, febrer, 27. Tortosa).

65. ACA, Canc., reg. 505, f. 138r.

66. ACA, Canc., reg. 506, f. 100v (1331, juliol, 10. Barcelona).

67. ACA, Canc., reg. 1546, f. 25v (1361, desembre, 15. Barcelona).

68. ACA, Canc., reg. 1546, f. 77r-v; 77v-78 r; i 78r-v (1385, maig, 20. Girona) (1386, febrer, 21. Barcelona).

69. ACA, Canc., reg. 1546, f. 60v-61r (1378, maig, 1. Barcelona).

70. Bonnassie, Pierre. *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*, p. 117, CSIC-Universidad de Barcelona, 1975.

— per les despeses fetes l'any 1310 en les galeres i llenys que retornaren del viatge de Jaume II a Almeria	339 s.
— per les despeses ocasionades per la reparació dels portals de les drassanes, malmesos per una tempesta de mar i vent, en el mes de novembre de 1302	48 s.
— per les despeses produïdes a causa de la reparació dels portals de les drassanes, enderrocats per una tempesta ocorreguda a l'octubre de 1313	30 s.
— per les despeses degudes a la reparació dels portals de les drassanes enderrocats el febrer de 1320, a causa d'una tempesta	6 s.
	<hr/> 11.422 s. ⁷⁶

L'any 1340, Pere el Cerimoniós s'interessava perquè fossin pagats al drassaner Jaume de Cabanyals els salaris que se li devien.⁷⁷

A part del drassaner, hem trobat també algunes dades referents als salaris que rebien altres funcionaris: quan Alfons el Benigne va nomenar «obrer» de l'obra de la drassana el drassaner Arnau de Cornellà, li va assignar un salari de 1.000 sous anuals.⁷⁸ L'any 1385, sabem que G. Torrent, mestre major d'aixa, cobrava 18 lliures barcelonines cada any.⁷⁹ També ens consta que el mestre major de l'obra de la drassana rebia 4 sous al dia.

Així mateix, hem pogut recollir algunes notícies sobre els salaris percebuts per diverses persones que practicaven diferents oficis a les drassanes de Barcelona l'any 1376. Per exemple:

- un mestre d'aixa cobrava 3 sous i 6 diners per dia.
- un calafat, 2 sous i 9 diners.
- un fuster capmestre, 2 sous i 9 diners.⁸⁰

76. ACA, Canc., reg. 498, f. 158r-160r (1330, juliol, 23. Barcelona).

77. ACA, Canc., reg. 1546, f. 15v (1340, setembre, 25. Barcelona).

78. ACA, Canc., reg. 505, f. 198r (1328, octubre, 17).

79. ACA, Canc., reg. 1546, f. 77v-78r.

80. ACA, Canc., reg. 1546, f. 57v-58v.